

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Filozofická fakulta

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra
SAV, pobočka pri Katedre slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie

VARIA
XXXI

Zborník príspevkov z XXXI. kolokvia mladých jazykovedcov
(Danišovce 30. 11. – 1. 12. 2022)

Lucia Jasinská (ed.)

Košice 2024

VARIA XXXI

Zborník príspevkov z XXXI. kolokvia mladých jazykovedcov (Danišovce 30. 11. – 1. 12. 2022)

Zostavovateľka:

PhDr. Lucia Jasinská, PhD.

Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Recenzentky:

doc. PhDr. Viera Kováčová, PhD.

Filozofická fakulta, Katolícka univerzita v Ružomberku

PhDr. Iveta Bónová, PhD.

Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Organizačný výbor konferencie:

doc. PhDr. Marianna Sedláková, PhD.

PhDr. Lucia Jasinská, PhD.

Mgr. Katarína Gajdošová, Ph.D.

Tento text je publikovaný pod licenciou Creative Commons 4.0 - Creative Commons Attribution-NonCommercial-No-derivates 4.0 („Uveďte pôvod – Nepoužívajte komerčne - Nespracovávať“)

Za odbornú a jazykovú stránku tejto publikácie zodpovedá autor. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

Dostupné od: 19.04.2024

Umiestnenie: www.unibook.upjs.sk

ISBN 978-80-574-0295-4 (e-publikácia)

OBSAH

Slovo na úvod	5
Bilský, Jozef	
Špecifiká substantívnej deklinácie v severošarišských nárečiach z pohľadu pádového synkretizmu	6
Bobeková, Kristína	
Korpusovolingvistická analýza opozitných dvojíc „čierno-bielych“ frazém	15
Cimermanová, Daša	
Vojna na Ukrajine ako jazykový problém	23
Dubovcová, Zoja	
Profesijná reč, profesionalizmy či slangizmy?	34
Dvořáková, Klára	
Odpovědi v jazykové poradně: na hranici mezi objektivitou a subjektivitou	41
Jadroňová, Mariya	
Hádanka ako objekt vedeckého skúmania	48
Kaguševa, Marie (Мария Кагушева)	
К вопросу о лексических бегемизмах в письменной речи русскоязычных, проживающих в Чехии. Количественный анализ бегемизмов в соцсетях	55
Krolčíková, Romana	
Autenticnosť vo vlogoch slovenských youtuberov	60
Kubeček, Filip	
Přirovnání v neformálních konverzacích mládeže v on-line prostředí	71
Mikolajová, Mária	
Jazykové a nárečové mapovanie na území Slovenska	78
Místecký, Michal	
Dvojí měření lexikální hustoty v díle Franze Kafky	91
Ondrejčíková, Stella	
Predložka pod ako operátor časových vzťahov a jej osobitosti v historických a nárečových varietách	98
Pastorková, Marieta	
Jazykový obraz ruky v slovenskom jazyku a kultúre z pohľadu kognitívnej etnolingvistiky	111

Rausová, Katarína – Majerčíková, Michaela	
Biblické citáty v diele Valaská škola H. Gavloviča a v redakcii M. Rešetku	124
Rosenbaumová, Jitka	
Problematika shody přísudku s podmětem v jazykové poradně ÚJČ AV ČR	132
Sedláková, Marianna	
Komunikačný pohľad na jazykový systém	140
Schillová, Aksana	
České překladové ekvivalenty běloruských výrazů typu blizka ad (+ Gen) používaných v předložkové funkci (na materiálu bělorusko-české části korpusu InterCorp)	150
Šestakova, Anastasija	
Устная речь русскоязычного населения Чехии: языковые явления, тенденции	157
Vraiová, Vladimíra	
Komunikačné stratégie v listoch P. O. Hviezdoslava (na úrovni referenčných výrazov)	164

Jazykový obraz ruky v slovenskom jazyku a kultúre z pohľadu kognitívnej etnolingvistiky¹

Marieta Pastorková

Katedra slovenského jazyka a komunikácie, Filozofická fakulta,

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

marieta.pastorkova@umb.sk

1 Teoretické východiská

V príspevku sa zaoberáme mentálnou konceptualizáciou ruky v slovenskom jazyku a kultúre. Teoreticko-metodologická báza príspevku vychádza z doterajších výskumov v oblasti etnolingvistiky a kognitívnej lingvistiky, pričom primárne sa opierame o práce J. Bartmiňského, hlavného predstaviteľa lublinskej školy kognitívnej etnolingvistiky, ako aj o štúdie českej lingvistky I. Vaňkovej a amerických lingvistov G. Lakoffa a M. Johnsona. Jazykový obraz sveta (ďalej len JOS) ako ústredný koncept kognitívnej etnolingvistiky poskytuje obraz reality tak, ako je vnímaná cez prizmu určitého jazykového spoločenstva. Podľa Bartmiňského JOS poskytuje ľudovú, čiže bežnú interpretáciu sveta; ide o „obraz naivní, který je uložen v základech jazyka, a to v gramatice a ve významech slov, ale i ve struktuře a významech textů“ (Bartmiňski, 2016, s. 23). Stereotypné predstavy o svete sú v jazyku reflektované aj prostredníctvom ustálených slovných spojení, najmä frazeologických či paremiologických útvarov, pričom nástroj vhodný na popis stereotypných prvkov skúmaného pojmu predstavuje tzv. kognitívna definícia, ktorá podáva „společensky a kulturně sdílenou a jazykově ukotvenou znalost o [...] předmětu včetně způsobu jeho kategorizace a hodnocení“ (Bartmiňski, 2016, s. 83). Štruktúra kognitívnej definície má zahŕňať stereotypové vlastnosti skúmaného predmetu, pričom „jedním z kritérií stereotypovosti je opakovanost,“ ktorá dokazuje stabilizovanosť vlastnosti daného predmetu vo vedomí používateľov jazyka – dôkazom je aj prítomnosť tejto vlastnosti vo folklórnych textoch a vo frazeológii (Bartmiňski, 2016, s. 91).

---

¹ Príspevok predstavuje parciálny výstup z rozpracovanej dizertačnej práce s názvom *Ľudské telo v jazyku a kultúre z pohľadu etnolingvistiky*.

V analýze JOS sa zameriavame na skúmanie kultúrnych špecifik, diferencujúcich naše vnímanie sveta; sociálny rozmer sa manifestuje v jazyku, ktorý je spätý so svojim spoločenstvom, s jeho históriou a kultúrou, výchovou a komunikáciou (Vaňková a kol., 2005, s. 71). Je to teda práve náš materinský jazyk, ktorý je určujúci pre spôsob, akým sa na svet pozeráme a ako ho vnímame – ide o základnú tézu jazykového relativizmu, ktorý popísali lingvisti E. Sapir a B. L. Whorf (Vaňková, 2007).

Okrem sociálneho rozmeru má ľudská percepcia reality aj rozmer telesný, ktorý je daný fyzickým prežívaním sveta – touto oblasťou sa zaoberá kognitívna lingvistika, ktorá vychádza z poznatkov o zákonitostiach ľudskej mysle a aplikuje ich na mechanizmy fungovania prirodzeného jazyka. Ide predovšetkým o princíp kategorizácie, metaforickosť myslenia a koncept telesnosti (Vaňková a kol., 2005, s. 47).

Metaforická konceptualizácia skutočnosti hovorí o tom, že ľudský pojmový systém je založený na metafore, ktorá je súčasťou našej každodennej existencie a prejavuje sa v spôsobe, akým komunikujeme s okolitým svetom. Práve metafora nám umožňuje pochopiť komplexné alebo abstraktné javy, nachádzajúce sa v cieľovej doméne, prostredníctvom prenášania významov známych pojmov, umiestnených v zdrojovej doméne – ide o metaforické mapovanie (Lakoff, Johnson, 2002, s. 15). Z antropocentrickej povahy jazyka vyplýva, že práve pojmy týkajúce sa tela a našej telesnej skúsenosti budú predstavovať frekventovaný zdroj metaforickej konceptualizácie skutočnosti (Vaňková, 2012). V tejto súvislosti je dôležité spomenúť teóriu embodimentu, známu aj ako teóriu vtelenia, podľa ktorej je jazyk ukotvený v našej telesnej skúsenosti; touto ideou sa zaoberajú mnohí lingvisti, napríklad I. Vaňková, ktorá tvrdí, že naše poznávanie sveta sa odvíja od skúsenosti subjektívne prežívaného tela (2007, s. 24). Vzhľadom na telesnú skúsenosť Lakoff hovorí o predstavových schémach, ktoré znázorňujú úlohu ľudského tela a človeka v jazyku – patria sem napríklad koncepty ako nádoba, centrum, periféria, cesta a mnoho ďalších (Pacovská, 2012, s. 163).

Pri rekonštrukcii jazykového obrazu rúk je potrebné zobrať do úvahy aj axiologický aspekt, ktorý sa manifestuje nielen v rámci vnímania rúk ako kooperujúceho párového orgánu, ale aj v zmysle binárnej opozície pravý – ľavý, ktorá bola predmetom skúmania vo viacerých výskumoch, pričom je badateľná výrazná preferencia pravej ruky a negatívne hodnotenie ľavej ruky.²

---

² Pozri napríklad: Svetlana Martinek: RIGHT and LEFT or binary opposition as a cognitive mechanism. (2007), Robert Hertz: The pre-eminence of the right hand A study in religious polarity (2013); Ad Foolen: The value of left and right (2019).

2 Cieľ, výskumná vzorka, metodológia

Cieľom príspevku je rekonštrukcia jazykového obrazu ruky v slovenskom jazyku a kultúre a identifikácia parciálnych významových zložiek kognitívnej definície, utvárajúcej tento obraz. Výskumná vzorka pozostáva primárne z jazykových dát, ktoré sme čerpali z nasledujúcich zdrojov: pri určovaní etymológie skúmanej lexémy sme vychádzali zo *Stručného etymologického slovníka slovenčiny* od L. Králik (SESS). Základné a vedľajšie významy lexémy a jej deriváty pochádzajú z nasledovných slovníkov: *Slovník slovenského jazyka* (ďalej len SSJ)³, *Krátky slovník slovenského jazyka* (ďalej len KSSJ)⁴, *Synonymický slovník slovenčiny* (ďalej len SSS)⁵, *Historický slovník slovenského jazyka* (ďalej len HSSJ)⁶, *Slovník koreňových morférov slovenčiny* (ďalej len SKMS)⁷. Jazykové dáta potrebné na určenie konotačnej zložky významu sme čerpali z frazeologických slovníkov *Frazeologický slovník. Človek a príroda vo frazeológii* (ďalej len FS)⁸, *Malý frazeologický slovník* (ďalej len MFS)⁹, ale najmä z publikácie *Slovenské príslovia, porekadlá, úslovia a hádanky* (ďalej len SPPÚH)¹⁰. Vychádzame aj z publikácie Dany Balákovéj *Dynamika súčasnej slovenskej frazeológie (fond somatických frazém)*, ktorá sa zaoberá súčasným vývojom slovenskej frazeológie¹¹. Výskumný materiál sme doplnili o textové dáta, ktoré zastupujú povesti zozbierané Pavlom Dobšinským. Kvôli limitovanému rozsahu sme do príspevku nezačlenili analýzu dát extrahovaných z databázy Slovenského národného korpusu. Z toho istého dôvodu sme jazykové dáta obmedzili iba na frazeologizmy obsahujúce somatizmus ruka napriek tomu, že jednotlivé časti ruky, ako rameno, dlaň, hrst', prst/prsty, laket' a pod., predstavujú dôležitú súčasť jazykového obrazu ruky ako celku a budú zohľadnené v ďalšom výskume týkajúcom sa dizertačnej práce.¹²

---

³ *Slovník slovenského jazyka. III. P – R*. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1963. Dostupné online: https://www.juls.savba.sk/ssj_peciar.html

⁴ *Krátky slovník slovenského jazyka*. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda 2003. Dostupné online: <https://slovník.juls.savba.sk/?d=kssj4>

⁵ *Synonymický slovník slovenčiny*. Red. M. Pisárčiková. 3. nezm. vyd. Bratislava: Veda 2004. Dostupné online: https://www.juls.savba.sk/synonymicky_slovník.html

⁶ *Historický slovník slovenského jazyka. R – rab. Š – švrkotat'*. Red. M. Majtán – R. Kuchar – J. Skladaná. 1. vyd. Bratislava: Veda 2000. Dostupné online: <https://www.juls.savba.sk/hssj.html>

⁷ SOKOLOVÁ, Miloslava, Martin OLOŠTIK a Martina IVANOVÁ. *Slovník koreňových morférov slovenčiny*. 2. uprav. vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2007.

⁸ Habovštiaková, K., E. Krošláková. *Frazeologický slovník. Človek a príroda vo frazeológii*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 1996.

⁹ SMIEŠKOVÁ, Elena. *Malý frazeologický slovník*. Bratislava: SPN, 1988.

¹⁰ Zátorecký, A. P. *Slovenské príslovia, porekadlá, úslovia a hádanky*. Bratislava: Slovenský Tatran, 2018.

¹¹ BALÁKOVÁ, D. *Dynamika súčasnej slovenskej frazeológie (fond somatických frazém)*. Ernst-Moritz-Arndt-Universität, 2011.

¹² Jazykové a textové dáta sú k dispozícii na nahliadnutie u autorky príspevku, z dôvodu obmedzeného rozsahu príspevku ich tu neuvádzame v kompletnej podobe.

Pri rekonštrukcii jazykového obrazu ruky uplatňujeme analyticko-interpretatívny postup, pričom vychádzame z výskumov realizovaných I. Vaňkovou a J. Bartmińským. Okrem slovníkových definícií skúmanej lexémy berieme do úvahy aj nasledujúce zložky kognitívnej definície, tvoriace konotačnú zložku významu: 1. spôsob pomenovania predmetu, etymológiu a motiváciu slova, 2. vedľajšie (prenesené významy), 3. významy derivátov, 4. frazeologizmy, do ktorých skúmané slovo vstupuje (Vaňková, 2007, s. 62 – 63).

3 Analýza jazykových dát

3.1. Spôsob pomenovania, etymológia skúmanej lexémy

Podľa SESS pôvod významu lexémy ruka siaha do praslovanského tvaru **rōka*, pričom pravdepodobne ide o odvodeninu od slovesa zachovaného v litovčine vo význame brať, zbierať. Podobný význam evidujeme aj v gréckom *ageirō* (zbieram) a *agostos* (dlaň, hrst')¹³. Motiváciou pre vznik slova s týmto významom môže byť človek ako zberač v skorších etapách vývinu ľudstva. Iný výklad usúvzťažňuje praslovanské **rōka* s keltským **vranca* (v neskoršej latinčine *branca* – laba), vychádzajúc z významu „niečo skrútené, ohnuté“ a odvodzuje obidva výrazy od indoeurópskeho základu **urenk-*, **uer-k-* vo význame krútiť, pliesť.¹⁴

3.2 Základné a vedľajšie významy skúmanej lexémy, deriváty

Pri analýze významu skúmanej lexémy považujeme za dôležité uviesť aj slovníkové definície, keďže voľba generickej sémy, prípadne ďalších špecifikačných, pragmatických či kontextových sém takisto podlieha kultúrno-špecifickému vnímaniu sveta a spôsobu jeho kategorizácie. Inými slovami, slovníkové definície reflektujú to, aký výsek našej skúsenosti považujeme za relevantný z nášho – slovenského – uhla pohľadu. V slovenských výkladových slovníkoch nachádzame tieto základné významy lexémy ruka: 1. *ľudská horná končatina; jej časť od zápästia s prstami slúžiaca na prácu* (KSSJ); 2. *(často v mn. č.) jedna z horných končatín ľudí, pomocou ktorých chytajú predmety a ktorými pracujú; časť hornej končatiny od zápästia s prstami* (SSJ). Obidva slovníky definujú ruku na základe jej funkcie, ktorou je práca, pričom SSJ berie do úvahy aj schopnosť človeka uchopovať predmety a zároveň poukazuje na párovosť horných končatín. Schopnosť držať predmety nachádzame aj v definícii lexémy v SSS: 1. *celá ľudská horná končatina; jej najspodnejšia časť s prstami slúžiaca na prácu a na držanie predmetov*. Na porovnanie uvádzame aj pôvodný základný

¹³ KRÁLIK, Ľubor: *Ruka*. In: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava : Veda, 2015, s. 514

¹⁴ tamtiež.

význam v HSSJ, ktorý zdôrazňuje fakt, že práca a schopnosť pracovať rukami boli aj v minulosti považované za esenciálne: 1. *ľudská horná končatina; jej časť od zápästia s prstami slúžiaca na prácu*. Všetky definície zároveň ponúkajú dva rôzne prístupy k ponímaniu ruky – môže ísť o celú hornú končatinu alebo len o jej spodnú časť, ktorá sa priamo podieľa na činnosti človeka – napríklad pri manipulácii objektov a pod.

Vedľajšie významy skúmanej lexémy sú nasledujúce: 2. *najspodnejšia časť predných končatín opíc*, 3. *predmet podobný ruke alebo majúci funkciu ruky či mechanizmus nahrádzajúci ruku*, 4. *rukopis, písmo* (KSSJ); 2. *osobné, charakteristické črty autora niečoho (obyčajne o písme)*, 3. *symbolizuje, označuje osobu, bytosť, ktorá niečo koná*, 4. *predmet podobný ruke* (SSJ); 2. *rukopis* (SSS). Význam motivovaný podobnosťou vzhľadu a vlastností ľudskej ruky s končatinami opíc je zjavný a nie je potrebné ho bližšie vysvetľovať. Význam ruky ako predmetu jej podobnému je motivovaný snahou človeka vytvoriť predmet s funkciou zastupujúcou ľudskú ruku – z príkladov je zjavné, že ide o pracovnú činnosť ruky: napríklad *umelá r.*, *mechanická r. stroja, páka*. Ďalší vedľajší význam, ktorý s istými odlišnosťami uvádzajú všetky štyri slovníky, súvisí s ďalšou charakteristickou činnosťou človeka, schopnosťou písať; môže ísť pritom o spôsob písania na grafickej úrovni alebo o zaužívaný štýl písania v rámci literárnej tvorby. Význam č. 3 uvádzaný v SSJ metonymicky zastupuje človeka ako konajúceho tvora. Z diachrónneho hľadiska dochádza k zmene vo vedľajších významoch; HSSJ síce ako jeden vedľajší význam súhlasne s dnešnými slovníkmi uvádza 2. *písmo, rukopis*, ďalšie vedľajšie významy so súčasnými slovníkmi však nezdieľa; ďalším vedľajším významom je 3. *ukazovateľ údajov na hodinách, ručička*.

Z hľadiska slovotvorby je koreňová morféma *ruk-* alebo jej alternovaná podoba *ruč-*, *ruč-* pomerne produktívna, preto uvádzame len niektoré deriváty extrahované zo SKMS, ktoré považujeme za relevantné vzhľadom na účely nášho príspevku: *ručí* (v zmysle obratný, šikovný, súci, správny); nasledujúce deriváty naznačujú, že ruka slúži na uzatváranie dohôd medzi ľuďmi, teda sprostredkúva kontakt – často je tento proces asociovaný s podaním ruky na znak dohody: *ručiť* (v zmysle zaväzovať sa, niesť následky za niečo), *zaručiť (sa)* (zabezpečiť, zaistiť, záväzne sľúbiť, dať záruku); derivát *doručiť* (v zmysle dopraviť, odovzdať niečo na určené miesto, adresátovi do rúk) indikuje odovzdávanie niečoho do rúk druhého človeka; deriváty *poručiť* (dať pokyn rukou), *poručník, poručníctvo* evokujú starostlivosť, dohľad nad niekým. Deriváty *doporučený, záruka, zaručený* taktiež potvrdzujú istú záväznosť.

4 Výsledky analýzy frazeologických jednotiek

4.1 Štruktúra významu

V rámci analýzy významovej štruktúry frazeologických jednotiek (ďalej len FJ) sme identifikovali päť základných skupín. Prvá skupina FJ priamo popisuje vzhľad a vlastnosti rúk; pozornosť je venovaná najmä vlastnostiam, ktoré sa odlišujú od toho, čo je vnímané ako bežné: *ruky ako lopaty* [MFS, s. 118], *má ruky ako rak červené* [FS, s. 33], *ruky ako rak červené* [SPPÚH, XIII., 260, s. 525]. Druhá skupina zahŕňa FJ označujúce vlastnosti rúk, ktoré metonymicky alebo metaforicky zastupujú ľudské vlastnosti: *mať šikovné ruky* (o šikovnom človeku) (Baláková, 2011, s. 300), *má prajnú (otvorenú) ruku* (o štedrom, dobroprajnom človeku) [FS, s. 54], prípadne iné špecifiká, ako napríklad *Ja tu koreň, prakoreň, a ty skaderuka-skadenoha!* [SPPÚH, IV., 2, s. 199], v ktorom ide o označenie cudzincov v zmysle opozície vlastný – cudzí. Evidujeme aj skupinu frazém označovaných ako kinegramy – ide o frazémy, ktoré jazykovo kódujú neverbálne konanie, teda popisujú činnosť rúk v doslovnom význame (Bendíková, 2017, s. 57). V rôznych kontextoch však tieto frazémy môžu nadobúdať rozličné významy – napríklad FJ *podali si ruky* [FS, s. 98] môže reprezentovať zvitanie, rozlúčku, zmierenie či dohodu; rovnako aj *mávnúť rukou* [FS, s. 7] môže vyjadrovať rezignáciu, nezáujem a pod. Štvrtú skupinu reprezentujú FJ označujúce činnosť rúk, ktorá metaforicky zastupuje vlastnosti, charakter a postoje človeka: *Všetko by rozdal, keby mu ruky nedržali.* (štedrý človek) [FS, s. 54], [SPPÚH, V., 1160, s. 280]. Posledná skupina FJ označuje činnosť rúk, ktorá metaforicky zastupuje abstraktné javy: *bieda biede ruku dáva* [XI., 125, s. 464], *lenivosť a bieda ruka v ruke chodia* [FS, s. 58], [SPPÚH, V., 549, s. 255]. V tejto skupine sa najvýraznejšie prejavuje antropocentrický princíp konceptuálnej metafory, prostredníctvom ktorej sú abstraktné koncepty ako bieda „sprítomnené“ usúvzťažnením ich významu s fyzickou aktivitou ruky, ktorá je pre človeka priamo poznateľná.

4.2 Významová analýza frazeologizmov

Ako už bolo spomenuté, frazeologizmy sú ideálnym ukazovateľom ustálených vlastností, postojov a hodnôt v určitom spoločenstve. Pri významovej analýze FJ sme vychádzali z predpokladu, že pre komplexné opísanie kognitívnej definície a rekonštrukciu jazykového obrazu ruky je kľúčová práve jej činnosť, funkcia alebo úloha, ktorú v živote človeka zohráva. Na základe toho sme skúmané FJ rozčlenili do niekoľkých kategórií. Prvá kategória súvisí s pracovnou aktivitou človeka, teda zároveň reflektuje primárnu slovníkovú definíciu ruky ako orgánu určeného na prácu. V rámci tejto kategórie evidujeme frazémy vyjadrujúce kladný

hodnotiaci postoj – sú to tie, ktoré označujú človeka, ktorý pracuje usilovne a zároveň dobre, šikovne: *robota mu ide od ruky* [MFS, s. 196], *robota (práca) mu ide od ruky* [FS, s. 60], *ide mu práca od ruky* [SPPÚH, V., 604, s. 257], *robota mu horí pod rukami* [MFS, s. 70]; *má plné ruky práce* [SPPÚH, V., 605, s. 257; FS, s. 62], *nevie, čo má skôr chytiť do ruky (do rúk)* [FS, s. 62], *urobil to šmahom [jednej ruky]* [FS, s. 60], *urobí to aj ľavou rukou* [FS, s. 60], *spraví, čo do ruky chytiť* [SPPÚH, VII., 346, s. 333]. Podkategórie označujúce usilovného a zároveň nadmieru schopného pracovníka sa prelínajú, pričom evidujeme aj FJ označujúce človeka idúceho až za hranice svojich síl: *ide si zodrat' (zoderie si) ruky po lakte* [FS, s. 62]; *robí, dobre si ruky nezoderie* [SPPÚH, V., 611, s. 258]. Fakt, že nachádzame viaceré varianty slovných spojení, svedčí o ustálenosti danej FJ. Požiadavka na schopnosť človeka pracovať je v Zátureckého spisoch reflektovaná aj vo vzťahu k žene, najmä mladej neveste: *Len aby mala oči a ruky!* [SPPÚH, I., 311, s. 46].¹⁵ Do kategórie súvisiacej s prácou sme zaradili aj FJ s opozitným významom, popisujúce človeka buď ako lenivého, pasívneho – *díva sa so založenými rukami* [SPPÚH, V., 692, s. 261], *drží ruky vo vreckách* [SPPÚH, V., 693, s. 261], *ruky na kríž založil* [SPPÚH, V., 694, s. 261], alebo ako nešikovného, neschopného vykonávať prácu alebo akúkoľvek činnosť dostatočne: *robota mu nejde od ruky* [FS, s. 61], *má obidve ruky ľavé* [FS, s. 61], *má deravé ruky* [FS, s. 61], *všetko mu padá (letí) z rúk* [FS, s. 61]. Z excerpovaných FJ vyplýva, že lenivosť a nečinnosť je v slovenskej spoločnosti výrazne odsudzovaná, pričom je preukázateľná kauzálna spojitosť s chudobou: *lenivosť a bieda ruka v ruke chodia* [FS, s. 58], [SPPÚH, V., 549, s. 255], *lenivá ruka, hotové nešťastie* [SPPÚH, V., 575, s. 256], *ruka bez roboty upadá do psoty* [SPPÚH, V., 577, s. 256], *ruka bez roboty príde do žobroty* [SPPÚH, V., 577, s. 256]. Okrem lenivosti a nešikovnosti frazémy zachytávajú aj iné faktory, ktoré ovplyvňujú výkon človeka, ako napríklad staroba či choroba: *trasú sa mu [už] ruky* [FS, s. 122], *starý robí viac rozumom ako rukami* [FS, s. 122].

V skúmaných FJ sme zaregistrovali frekventovaný výskyt FJ spájajúcich nešikovnosť s ľavou rukou. Dokonca aj frazémy typu *urobiť niečo ľavou rukou* (Baláková, 2011, s. 301) naznačujú, že danú vec je možné urobiť aj ľavou rukou, pretože ide o nenáročnú činnosť, ktorá nevyžaduje zvláštnu námahu či šikovnosť, alebo ju človek vykonal nedostatočne. Ide o už naznačený axiologický aspekt percepcie rúk, súvisiaci s binárnou opozíciou pravý – ľavý, kde ľavá ruka nadobúda v povedomí používateľov jazyka značne negatívnu konotáciu. Negatívne hodnotenie ľavej ruky dokladujú aj etymologické slovníky: SESS uvádza ako

¹⁵ Autorova poznámka: „O žene v minulosti, keď bola často pokladaná iba za pracovnú silu, najmä keď bola v mužovej rodine za nevestu.“ (SPPÚH, s. 75).

etymologické východisko slova ľavý praslovanské *lěvь, pôvodne zrejme vo význame zakrivený, krivý, ktoré je odvodené od indoeurópskeho *lěi- ohýbať; výraz s významom ohnutý, zakrivený, krivý sa pôvodne asi vzťahoval na ľavú ruku, ktorá je u väčšiny ľudí menej funkčná v porovnaní s pravou rukou; s ľavou stranou sa vo všeobecnosti spájajú rôzne negatívne asociácie či označenia, napríklad ľavoboček, označujúci nemanželské dieťa.¹⁶ Aj *Etymologický slovník jazyka českého* udáva napríklad spojenie mandáček – ľavý človek (Machek, 1968, s. 350) a tiež krchý vo význame ľavý (Machek, 1968, s. 293). Podľa SESS lexéma pravý pochádza z praslovanského *pravь ako ododeniny od ide. *pro, *prô vo význame „dopredu, vpred“; pôvodný význam bol priamy, rovný (v protiklade ku krivý), pričom Ľ. Králik ďalej uvádza, že „význam opačný vo vzťahu k ľavému vznikol asi na základe významu „správny“ (keďže väčšina populácie je pravoruká, za „normálne“ či „správne“ sa považuje prednostné používanie pravej ruky)“.¹⁷ Tento aspekt – vyzdvihovanie pravej ruky – vidíme aj vo frazémach obsahujúcich spojenie pravá ruka – vo väčšine prípadov ide o metonymické označenie človeka ako šikovného, dobrého pomocníka: *to je moja pravá ruka* [SPPÚH, VII., 352, s. 333], [SSJ], *byť pravou rukou niekoho (niekomu)* [MFS, s. 179]. Obdobne v texte od Dobšinského nachádzame vetu „*Krásne dievča bolo milé, veselé, pracovité; kde prišlo, všade ho radi mali – a matke pomáhalo či okolo domu, či v poli, ako pravá ruka.*“ (2008c)¹⁸. Nedávne výskumy v tejto oblasti do istej miery vyvracajú bežne zaužívaný predpoklad, že ľavá ruka je z fyziologického hľadiska menej šikovná ako pravá; naopak, ukazuje sa, že lateralita pravej ruky, teda jej funkčná dominancia, je inherentná v podstatne menšej časti obyvateľstva, ako sa pôvodne myslelo, a prevažná časť populácie spadá do oblasti ambidextrie, teda je schopná používať pravú aj ľavú ruku na porovnateľnej úrovni (Hertz, 2013). Tieto výskumy zdôrazňujú, že fyziologické odlišnosti pravej a ľavej ruky nemohli samy osebe zapríčiniť také výrazné axiologické odlišnosti, a teda ide o kultúrne vytvorený koncept, ktorého korene siahajú hlboko do minulosti.

Druhá kategória zahŕňa FJ, ktoré opisujú vzťahy medzi ľuďmi, pričom významy týchto FJ sa tiež pohybujú sa na osi kladné – záporné. FJ vyjadrujúce dobro, nezištnosť, altruizmus a ľudskú súdržnosť stoja v opozícii k neprajnému konaniu: *na rukách by [niekoho] nosil* [SPPÚH, III., 650, s. 156], [FS, s. 93], *ten by srdce na dlaň vyložil* [FS, s. 35], *ruku dá (položil a pod.) zaňho do ohňa* [MFS, s. 153], *byť s niekým jedna ruka* [MFS, s. 87] oproti *jednou rukou pohládza, druhou čiape* [SPPÚH, III., 547, s. 151], *v jednej ruke chlieb, v druhej kameň*

¹⁶ KRÁLIK, Ľubor: Ľavý. In: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava : Veda, 2015, s. 320.

¹⁷ KRÁLIK, Ľubor: Pravý. In: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava : Veda, 2015, s. 466.

¹⁸ *Traja zhavraneli bratia.*

[SPPÚH, III., 548, s. 151]. V rámci medziľudskej spolupráce evidujeme tri podkategórie – a) spolupráca v kladnom slova zmysle (*mnoho rúk mnoho spraví* [FS, s. 95], [SPPÚH, III., 349, s. 142], *štyri ruky viac urobia ako dve* [SPPÚH, III., 350, s. 142], *viac rúk viac spraví* [SPPÚH, III., 351, s. 142], [FS, s. 95], *jeden druhému ruku podáva* [SPPÚH, III., 647, s. 156], *to je moja pravá ruka* [SPPÚH, VII., 352, s. 333], *podal mu pomocnú (bratskú) ruku* [FS, s. 95]), b) spolupráca s nečestnými úmyslami, najčastejšie s cieľom utajiť nejaké konanie (*ruka ruku umýva, aby obe boli čisté* [SPPÚH, III., 85, s. 131], *k sebe sa ruky krčia* [SPPÚH, III., 45, s. 129], *každá ruka k sebe nakrivená* [SPPÚH, III., 45, s. 129]) či c) absencia spolupráce (*nevie ľavá ruka, čo robí pravá* [FS, s. 103]). Koncept štedrého a, naopak, skúpeho človeka je vyjadrený prostredníctvom dávajúcej alebo berúcej ruky: *má prajnú (otvorenú) ruku* [FS, s. 54], *plnou rukou (plným priehrštím) dáva* [FS, s. 54], *oboma rukami rozdáva* [FS, s. 54], *všetko by rozdal, keby mu ruky nedržali* [FS, s. 54], *oboma rukami rozhadzuje* [FS, s. 54] (hoci posledná frazéma naznačuje skôr márnوترatnosť) oproti *čo oko vidí, to ruka vezme* [SPPÚH, V., 1414, s. 291], *má smolné ruky* [SPPÚH, V., 1415, s. 291], *má zasmolené ruky* [SPPÚH, V., 1415, s. 291], *podaj čertu prst, chytí ti celú ruku* [FS, s. 90], *skúpy jednou rukou dáva, druhou berie* [SPPÚH, V., 1046, s. 275], *ruký sa mu trasú od skúposti* [SPPÚH, V., 1103, s. 278]. V tejto skupine evidujeme aj FJ vyjadrujúce sociálnu hierarchiu; postavenie človeka v spoločensťve môže reflektovať nadradenosť, dominanciu alebo, naopak, podradenosť: *vodiť niekoho za ručičku* [MFS, s. 196], *byť v rukách niekoho* (Baláková, 2011, s. 301), *dostať sa (padnúť) do niečích rúk/padnúť do rúk niekoho* (Baláková, 2011, s. 301), *byť bábkou v rukách niekoho* (Baláková, 2011, s. 301), *mať niekoho v rukách* (Baláková, 2011, s. 301). Somatizmus ruka evidujeme aj vo FJ vyjadrujúcich nemožnosť konať: *má zviazané ruky* [FS, s. 104], *zväzovať niekomu ruky* (Baláková, 2011, s. 301), *dostal na ruky i na nohy železné pátriky* [SPPÚH, III., 1388, s. 186] či, naopak, slobodu: *rozviazať (uvoľniť) niekomu ruky* (Baláková, 2011, s. 302), *dať (nechať) niekomu voľnú ruku* (Baláková, 2011, s. 302). Súčasťou FJ reflektujúcich medziľudské vzťahy je aj vyjadrenie snahy o kontrolu a moc: *držať (mať) opraty/taktovku v rukách* (Baláková, 2011, s. 302), *vládnuť železnou rukou* (Baláková, 2011, s. 302), *vziať niečo do svojich [vlastných] rúk* (Baláková, 2011, s. 301), *mať moc v rukách* (Baláková, 2011, s. 301), *zlý to pohonič, ktorý si pustí z ruky bič* [SPPÚH, III., 1009, s. 170]), fyzické násilie nevynímajúc: *zdvihol (vztiahol) naňho ruku* [FS, s. 98], *svrbí ho ruka* (Baláková, 2011, s. 302). Hierarchické vzťahy medzi rodičmi a deťmi reflektujú prísny, ale zároveň spravodlivý výchovný princíp: *v jednej ruke prút, v druhej chlieb* [SPPÚH, I., 783, s. 66]. V prípade vzťahu otca a detí je naznačená vyššia miera prísnosti: *deťom chýba*

otcova ruka [KSSJ]; naopak, v prípade vzťahu matky k deťom evidujeme vyššiu mieru tolerantnosti: *najhoršie decko najviac mater na rukách nosí* [SPPÚH, I., 758, s. 65]. Princíp spravodlivosti založenej na odmene a treste je viditeľný aj vo vzťahu človeka a vyššej entity – Boha, osudu či zákona (*ruka zákona* [KSSJ], *ruka osudu* [KSSJ]). Vo vzťahu človeka k Bohu okrem princípu spravodlivosti nachádzame aj motív ochrany: *Boh jednou rukou tresce, druhou požehnáva* [SPPÚH, Dodatok – Boh, s. 640], *všetci sme v rukách božích* [FS, s. 74], *vedie ho božia ruka* [FS, s. 100], *Pánu Bohu z ruky sa nik nevytratí* [SPPÚH, Dodatok – Boh, s. 642].

Ďalšia prierezová kategória skúmaných FJ sa vzťahuje na človeka vo vzťahu k jeho fyzickému okoliu – ide o priestorovú orientáciu vo vzťahu k človeku, teda sa znovu potvrdzuje hlavná myšlienka antropocentrizmu, že okolitý svet vnímame z centra nášho fyzického tela; tieto FJ odkazujú buď na skutočnú fyzickú vzdialenosť v rámci opozície blízko – ďaleko (*na dosah ruky* (Baláková, 2011, s. 300), *ďaleko hľadajú a pod rukou majú* [SPPÚH, VIII., 372, s. 356] versus *ísť niekomu od ruky* (Baláková, 2011, s. 300)), alebo dochádza k metaforickému prenosu významu v rámci frazém na opozícii angažovanosť – nezainteresovanosť: *dal by zaňho aj ruku do ohňa* [FS, s. 90], *vstrčil ruku do osieho hniezda* [SPPÚH, X., 187, s. 421] oproti *umyl si ruky ako Pilát* [SPPÚH, X., 96, s. 418], *ruky preč od niekoho, niečoho* (Baláková, 2011, s. 301). Môžeme si všimnúť dvojpólovosť na úrovni morálneho hodnotenia angažovanosti – buď v kladnom, alebo v zápornom zmysle slova, ktorá sa okrem vyššie uvedených príkladov prejavuje aj vo FJ referujúcich na čistotu/špinavosť rúk: *čisté ruky, sľebodne slovo* [SPPÚH, X., 143, s. 419], *má čisté svedomie (ruky, prsty, konto)* [FS, s. 100], *mať čisté ruky* (Baláková, 2011, s. 300) oproti *pošpiniť si ruky (s niekým, s niečím)* (Baláková, 2011, s. 301), *mať krvavé (zakrvavené ruky)* (Baláková, 2011, s. 302). Aj vo frazeologických spojeniach reflektujúcich na umývanie rúk sa prejavuje snaha vzbudiť zdanie nezainteresovanosti, nevinu či bezúhonnosti prostredníctvom aktu očisty rúk, pričom už len samotné meno Pilát naznačuje biblický pôvod týchto frazém.

Identifikovali sme aj kategóriu frazeologizmov vyjadrujúcich kvantitu – v kontexte kognitívnej lingvistiky ide o predstavovú schému nádoby, ktorú popisujú aj Lakoff a Johnson (2002, s. 43). Metaforická konceptualizácia rúk ako nádoby sa prejavuje v nasledujúcich FJ, označujúcich ruky, ktoré niečo držia (plná nádoba) alebo, naopak, nedržia, a teda reprezentujú prázdnu nádobu: *má plné ruky práce* [SPPÚH, V., 605, s. 257], *držať (mať) tromfy v rukách* (Baláková, 2011, s. 302), *už má chlieb v rukách* [FS, s. 56], *časom príde rozum do ruky* [SPPÚH, VIII., 637, s. 367], *kto raz vtáčka z ruky pustí, sotva ho kedy dostane* [SPPÚH, VIII.,

215, s. 350] oproti: *na prstoch [jednej ruky] môže niečo, niekoho porátať* [MFS, s. 184], *prísť niekam s prázdnyimi rukami* [SSJ], *začínať (začať) s holými (prázdnyimi) rukami* [MFS, s. 68], *jedna ruka prázdna a druhá holá* [SPPÚH, V., 374, s. 247], *V jednej ruke nič a v druhej čič!* [SPPÚH, V., 374, s. 247], *má deravé ruky* [FS, s. 61]. V súvislosti s plnými rukami registrujeme aj koncept vlastníctva a vo všeobecnosti sú plné ruky vnímané pozitívne, s výnimkou práce, pri ktorej môžeme uvažovať o plných rukách aj ako o negatívnom jave. V zmysle plnosti a absencie plnosti identifikujeme ďalšiu metaforu „*čím víc, tím líp*“, ktorá aj v slovenskej spoločnosti predstavuje dôležitú kultúrnu hodnotu (Lakoff, Johnson, 2002, s. 35).

V procese analýzy jazykových dát sme vyseletovali samostatnú skupinu frazém, ktoré nespádajú do žiadnej zo zistených kategórií. Ide najmä o významovo neurčité ustálené slovné spojenia, často žartovného či príležitostného charakteru: *nie každý oráč, čo pluh v ruke drží* [SPPÚH, VII., 103, s. 322], *sprostákovi len cepy do ruky* [SPPÚH, VII., 124, s. 322], *Sedliakovi cepy do ruky, nie pero./Sedliakovi sekera do ruky, nie pero.* [SPPÚH, IV., 24, s. 200], *išla z rúk do rúk a stála ako drúk* (pri tanci) [VI., 269, s. 314], *žiť z ruky do úst* (chudoba) [MFS, s. 198], *čert mu ruku postrčil* [SPPÚH, XI., 669, s. 483], *udrelo mu [z ruky] do hlavy* [SPPÚH, II., 455, s. 101], *Nelej mi spakruky, lebo sa opijem!* [SPPÚH, XVII., 783, s. 601], *chce to vedieť z prvej ruky* (o človeku, čo všade chce byť a všetko vidieť a zvedieť) [FS, s. 42]. Napriek významovej neurčitosti sa tieto FJ podieľajú na utváraní celkového obrazu ruky, keďže ich zviazanosť s kultúrou a históriou slovenského národa je evidentná; najmä na lexikálnej úrovni sme identifikovali výrazy, ktoré čerpajú zo života slovenského ľudu a reflektujú jeho kultúrne zvyklosti, spôsob života a hodnoty – napríklad práca na poli, tanec, jedlo, pijatika, sedliactvo, roľníctvo, ale aj chudoba, viera či povery. Fakt, že okolo týchto činností a javov v minulosti vznikali ustálené slovné spojenia, dokazuje, že sú skutočne typické pre náš národ.

4.3 Vyobrazenie rúk v slovesnom umení

V analýze textových dát sme sa zamerali na *Prostonárodné slovenské povesti (Prvý, druhý a tretí zväzok)* zozbierané P. Dobšinským, keďže ľudová slovesnosť, rovnako ako frazeologizmy, reflektuje kolektívnu skúsenosť kultúrneho spoločenstva. Lexému *ruka* evidujeme najmä v bežných slovných spojeniach opisujúcich doslovnú činnosť ruky, čo je v prozaických textoch očakávaný jav. Aj tieto výrazy však prezrádzajú charakteristické črty slovenskej kultúry – medzi frekventovanými sa objavili výrazy typu *zalamovať rukami*, *vystierať ruku*, *podávať niekomu ruku*, *vziať na ruky/kolembať/mat' dieťa na rukách* a ďalšie.

Zaznamenali sme viacero prípadov potvrdzujúcich predchádzajúce zistenia – napríklad fakt, že pozornosť je venovaná najmä tomu, čo sa nejakým spôsobom vymaňuje z „normálneho“ – evidujeme rôzne telesné deformácie (*dievča bez ruky*¹⁹, *Bezrúk* (meno postavy)²⁰, *nohy mal len po kolená a ruky po lakte*²¹). V kategórii opisujúcej vzťahy medzi ľuďmi nachádzame už vyššie spomenuté označenie dobrého a usilovného pomocníka ako niečiu pravú ruku, ale aj ďalšie metaforické vyjadrenia typu *dobré (ho) na rukách nenosili*²² a *ktovie, do akých sa to planých rúk dostane*²³.

5 Záver

V príspevku sme poskytli pohľad na percepciu ruky v slovenskom kultúrnom spoločenstve a na spôsob, akým je predstava ruky reflektovaná v jazyku. Poukázali sme na viaceré javy vyplývajúce z princípov fungovania ľudskej kognície, ako napríklad metaforické mapovanie, predstavovú schému nádoby a antropocentrickú bázu ľudskej konceptualizácie sveta. Z etnolingvistického hľadiska sme identifikovali niekoľko stereotypových prvkov, podieľajúcich sa na utváraní kognitívnej definície ruky – dominantnou črtou je schopnosť rúk pracovať, pričom pracovné úsilie je hodnotené kladne a neochota pracovať či nešikovnosť sú vnímané negatívne – tento jav reflektuje kultúrno-spoločenský vývin slovenského národa. Taktiež sme zaznamenali axiologický rozdiel v percepcii pravej a ľavej ruky. Jazykový obraz ruky utvárajú aj frazémy popisujúce medziľudské vzťahy, ktoré sú štruktúrované na princípe protikladov. K celkovému obrazu rúk v slovenskom povedomí prispievajú aj nezatriedené FJ a textové dáta, pretože reflektujú úlohu rúk v živote bežného, autochtónneho používateľa slovenského jazyka, o čom svedčí aj využívaná lexika.

Medzi ďalšie perspektívne aspekty výskumu, dopĺňajúce celkový jazykový obraz ruky, spadá napríklad diachrónny pohľad na percepciu ruky, korpusová analýza či rozšírenie textových dát (napríklad o lyrické texty) a jazykových dát (na úrovni nárečových slovníkov či slangového slovníka). Výskumný potenciál má aj porovnanie percepcie ruky v rôznych jazykových spoločenstvách.

---

¹⁹ Dobšinský, 2008c, *Klinko a Kompit kráľ*

²⁰ Dobšinský, 2008c, *Kubove príhody*

²¹ Dobšinský, 2008b, *Mataj*

²² Dobšinský, 2008a, *Dalajláma*

²³ Dobšinský 2008b, *Rovnopekny pár*

LITERATÚRA

- BARTMIŃSKI, Jerzy: Jazyk v kontextu kultury: dvanáct statí z lublinské kognitivní etnolingvistiky. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum 2016.
- BENDÍKOVÁ, Barbora: Kinegramy – (ne)verbální komunikace v české somatické frazeologii. In: Horizonty kognitivně-kulturní lingvistiky: schémata a stereotypy v mluvených a znakových jazycích. Eds. I. Vaňková – V. Vodrážková – R. Zbořilová. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2017. s. 57 – 64.
- HERTZ, Robert: The pre-eminence of the right hand A study in religious polarity. In: Journal of Ethnographic Theory 3 (2), s. 335 – 357.
- LAKOFF, George – JOHNSON, Mark: Metafory, kterými žijeme. Brno: Host 2002. 282 s.
- PACOVSKÁ, Jasňa: Tělo a řeč v dialogu a (psycho)somatická frazeologie. In: Tělo, smysly, emoce v jazyce. Ed. I. Vaňková. Praha: Karolinum 2012, s. 161 – 168.
- VAŇKOVÁ, Irena: Nádoba plná řeči (Človek, řeč a přirozený svět). Praha: Karolinum 2007. 312 s.
- VAŇKOVÁ, Irena a kol: Co na srdci, to na jazyku. Praha: Karolinum 2005. 344 s.
- VAŇKOVÁ, Irena: Tělesnost a studium somatismů v perspektivě antropologické lingvistiky. In: Tělo, smysly, emoce v jazyce. Ed. I. Vaňková. Praha: Karolinum 2012, s. 63 – 78.

ZDROJE

- BALÁKOVÁ, Dana: Dynamika súčasnej slovenskej frazeológie (fond somatických frazém). Ernst-Moritz-Arndt-Univ 2011.
- DOBŠINSKÝ, Pavol: Prostonárodné slovenské povesti (Prvý zväzok). Zlatý fond denníka SME 2008a. Dostupné z WWW: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/585/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Prvy-zvazok.
- DOBŠINSKÝ, Pavol: Prostonárodné slovenské povesti (Druhý zväzok). Zlatý fond denníka SME 2008b. Dostupné z WWW: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/531/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Druhy-zvazok.
- DOBŠINSKÝ, Pavol: Prostonárodné slovenské povesti (Tretí zväzok). Zlatý fond denníka SME 2008c. Dostupné z WWW: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/389/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Treti-zvazok.
- HABOVŠTIAKOVÁ, Katarína – KROŠLÁKOVÁ, Ema: Frazeologický slovník.: Človek a príroda vo frazeologii. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 1996.
- Historický slovník slovenského jazyka. R – rab. Š – švrkotať. Red. M. Majtán – R. Kuchar – J. Skladaná. 1. vyd. Bratislava: Veda 2000.
- Krátký slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda 2003. Dostupné z WWW: <https://slovník.juls.savba.sk/?d=kssj4>
- MACHEK, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. 2. oprav a dopl. vyd. Praha: Academia nakladatelství ČSAV 1968.
- KRÁLIK, Ľubor. Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015.
- Slovník slovenského jazyka. III. P – R. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1963. Dostupné z WWW: https://www.juls.savba.sk/ssj_peciar.html.
- SMIEŠKOVÁ, Elena. Malý frazeologický slovník. Bratislava: SPN 1988. 272 s.
- SOKOLOVÁ, Miloslava – OLOŠTIAK, Martin – IVANOVÁ, Martina: Slovník koreňových morfém slovenčiny. 2. uprav. vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2007. Acta Facultatis philosophicae Universitatis Prešoviensis. Slovník.
- Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 3. nezm. vyd. Bratislava: Veda 2004. 998 s. Dostupné z WWW: https://www.juls.savba.sk/synonymicky_slovník.html.
- ZÁTURECKÝ, Adolf Peter: Slovenské príslovia, porekadlá, úslovia a hádanky. Bratislava: Slovenský Tatran 2018.

VARIA XXXI

Zborník príspevkov z XXXI. kolokvia mladých jazykovedcov (Danišovce 30. 11. – 1. 12. 2022)

Zostavovateľka: PhDr. Lucia Jasinská, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2024

Počet strán: 171

Rozsah: 10,7 AH

Vydanie: prvé

ISBN 978-80-574-0295-4 (e-publikácia)